

УДК 378.14.015.62

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.80.1.25>**О. С. Грицюк**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри інформатики і вищої математики
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського**Н. Г. Кирилаха**кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри інформатики і вищої математики
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО САМОВИХОВАННЯ ТА НЕПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

У статті осмислюється досвід створення у закладі вищої освіти освітнього середовища для формування готовності майбутніх педагогів до самовиховання та неперервного професійного розвитку. В умовах реформування української освітньої системи набуває актуальності формування готовності майбутніх учителів до постійного ціложиттєвого самовиховання і професійного саморозвитку. У сучасних умовах однією з найважливіших компетентностей учителя є здатність до неперервного професійного розвитку, що передбачає налаштованість на оволодіння новими знаннями та навичками. Готовність до самостійного опанування педагогічної інноватики і до упровадження новітніх технологій, методик, засобів і прийомів навчання у освітній процес стає пріоритетною ознакою сучасного педагога. Створення ефективного освітнього середовища передбачає інтеграцію зусиль усіх зацікавлених сторін, тобто усієї педагогічної спільноти міста. Для цього було організовано системну співпрацю випускових кафедр Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, що здійснюють підготовку педагогів, університетського Центру підвищення кваліфікації та професійної адаптації, Кременчуцького міського науково-методичного центру Кременчуцької міської ради, закладів загальної середньої освіти міста та району. Кейс отримав назву «Самовиховання педагога». Упровадження кейсу дало змогу об'єднати зусилля педагогічної спільноти міста і району навколо ідеї самовиховання і неперервного професійного розвитку вчителя. Здобувачі вищої освіти і працівники випускових кафедр, що здійснюють підготовку майбутніх учителів, отримали змогу ознайомитися з найкращими здобутками педагогічної інноватики міста і району, вчителі – підвищити кваліфікацію і передати власний досвід майбутнім колегам. Кейс втілює принципи неперервності освіти і створює освітнє середовище, яке сприяє формуванню готовності майбутніх педагогів до самовиховання та неперервного професійного розвитку. Перспективи подальших наукових досліджень бачимо в експериментальній перевірці адаптивного, розвивального, перетворювального і комунікативного потенціалів освітнього середовища, створеного завдяки кейсу «Самовиховання педагога».

Ключові слова: освітнє середовище, майбутні учителі, самовиховання педагога, професійний саморозвиток, неперервна освіта.

Постановка проблеми. В умовах реформування української освітньої системи набуває актуальності формування готовності майбутніх учителів до постійного ціложиттєвого самовиховання і професійного саморозвитку. У сучасних умовах однією з найважливіших компетентностей учителя є здатність до неперервного професійного розвитку, що передбачає налаштованість на оволодіння новими знаннями та навичками. Готовність до самостійного опанування педагогічною інноватикою і до упровадження новітніх технологій, методик, засобів і прийомів навчання в освітній процес є пріоритетною ознакою сучасного педагога. Це зумовлює важливість трансформації підготовки

вчителів у системі вищої освіти, а саме створення на етапі навчання у вищій школі освітнього середовища, що сприяє формуванню готовності до самовиховання, професійного саморозвитку. Йдеться про системне залучення здобувачів вищої освіти, починаючи з першого (бакалаврського) рівня, до освіти на засадах неперервності, ознайомлення з різними формами самоосвіти і вироблення у майбутніх педагогів стійкої звички до неї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українська педагогічна наука приділяє значну увагу формуванню готовності вчителів до самовиховання і саморозвитку. Питання професійного саморозвитку майбутнього педагога ґрунтовно

досліджують І. Дереза [3], Н. Мукан, І. Горгодза [9], Л. Пуховська [11], В. Фрицюк [14; 15]. Самовиховання вчителя визначається як вагомий чинник підвищення педагогічної майстерності (А. Бойко [1]), формування професійної компетентності (А. Ріпка [12]). На думку А. Бойко, «самовиховання вчителя спрямовано на становлення його професійно-смыслового самовідношення, розвиток здібностей до професійного самовизначення й саморозвитку» [1, с. 7], тобто саме готовність до самовиховання визначає здатність до розвитку професійних знань і вмінь педагога.

Самовиховання і професійний саморозвиток розглядаються у контексті неперервної освіти і акмеологічного підходу (О. Волярська, Н. Муранова [2], О. Дубасенюк [4; 5], А. Марчук [8], В. Сидоренко [13]), педагогічної якості (І. Зязюн [6], В. Кремьні [10]). Особливу цінність має осмислення української специфіки впровадження неперервної освіти на тлі світового досвіду (М. Карпенко [7]).

Освіта впродовж життя кваліфікується вченими як нагальна вимога сьогодення. Неперервна освіта активно розвивається у світі загалом та в Україні зокрема. На сучасному етапі розвитку Європейського освітнього простору вагому роль набуває поняття «ціложиттєве навчання» (*lifelong learning*). У «Хартії про ціложиттєве навчання» [16] йдеться про те, що набувати нові знання та компетентності, опановувати нові технології, розуміти нове інформаційне довкілля особа може впродовж усього свого життя. У такому пожиттєвому поступі особистості повинна допомагати держава через систему освітніх та професійних інституцій. Навчання протягом життя забезпечує людині не лише можливості особистого зростання, але й високий рівень соціальної адаптації, а також затребуваність на ринку праці, сприяння всебічному розвитку людини в період її самостійного життя. Як слушно зауважує О. Дубасенюк, «у цьому сенсі освіта дорослих є соціальним інститутом, який забезпечує довічне збагачення творчого потенціалу особистості» [5, с. 67].

Неперервність освіти має особливе значення у професійному розвитку педагога, адже для того, щоб ефективно навчати інших, необхідно вміти навчатися самому. Школа, яка знаходиться в авангарді суспільних змін, потребує на фахівців, здатних до постійного самовиховання і самоосвіти. У цьому аспекті передусім актуалізуються такі функції неперервної освіти, виділені А. Марчук, як адаптивна (приспосовування до нових вимог життя в суспільстві, що змінюється), розвивальна (збагачення діяльнісних можливостей людини та її духовного світу), перетворювальна (зміна освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня людини впродовж життя, а також інтелектуального та культурного рівнів суспільства) і комунікативна

(передача соціального досвіду від покоління до покоління) [8, с. 111].

Як зазначає М. Карпенко, «процеси безперервної освіти розуміються тепер не тільки як «навчання протягом життя» (*lifelong learning*), але й як «навчання шириною в життя» (*lifewide learning*). Останнє акцентує увагу на розмаїтості видів освіти, а саме формальній, неформальній, інформальній, які супроводжують будь-яку сферу життєдіяльності сучасної людини» [7].

До основних напрямів удосконалення професійного розвитку викладачів у системі неперервної освіти О. Волярська та Н. Муранова відносять «системне впровадження освітніх інновацій у зміст формальної, неформальної й інформальної неперервної освіти; розвиток очно-дистанційної форми підвищення кваліфікації педагогів задля надання можливості навчатися на різних спецкурсах за вибором, відвідувати навчальні тренінги і семінари на очному етапі навчання, консультуватися, брати участь в інтернет-конференціях, електронних форумах, чатах на дистанційному етапі» [2, с. 4]. Погоджуючись із цим, вважаємо за необхідне запропонувати власний варіант організації на базі університету освітнього середовища, спрямований на інтеграцію різних форм професійного розвитку педагогів.

Мета статті. Головною метою дослідження є осмислення досвіду створення у закладі вищої освіти освітнього середовища для формування готовності майбутніх педагогів до самовиховання та неперервного професійного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Створення ефективного освітнього середовища передбачає інтеграцію зусиль усіх зацікавлених сторін, тобто усієї педагогічної спільноти міста. Для цього було організовано системну співпрацю випускових кафедр Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, що здійснюють підготовку педагогів, університетського Центру підвищення кваліфікації та професійної адаптації (ЦПКПА), Кременчуцького міського науково-методичного центру Кременчуцької міської ради (КНМНЦ), ЗЗСО міста та району. Кейс отримав назву «Самовиховання педагога».

На організаційному етапі було визначено перелік заходів, які сприяють формуванню готовності педагогів до самовиховання та неперервного професійного розвитку. Схему заходів подано на рис. 1.

До цього переліку належать вебінари, семінари-практикуми, семінари-наради, тренінги, майстер-класи, воркшопи, а також Міжнародна науково-практична конференція «Психолого-педагогічні, правові та соціально-культурні проблеми сучасного суспільства», мета якої полягає, зокрема, в уведенні до наукового обігу результатів спільної діяльності у межах кейсу «Самовиховання педагога». Також за пропозицією представників

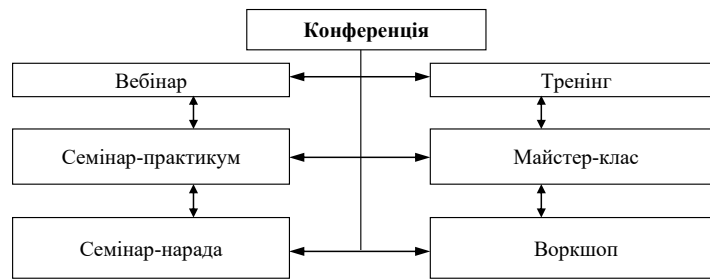

Рис. 1. Заходи, які сприяють формуванню готовності майбутніх педагогів до самовиховання та неперервного професійного розвитку

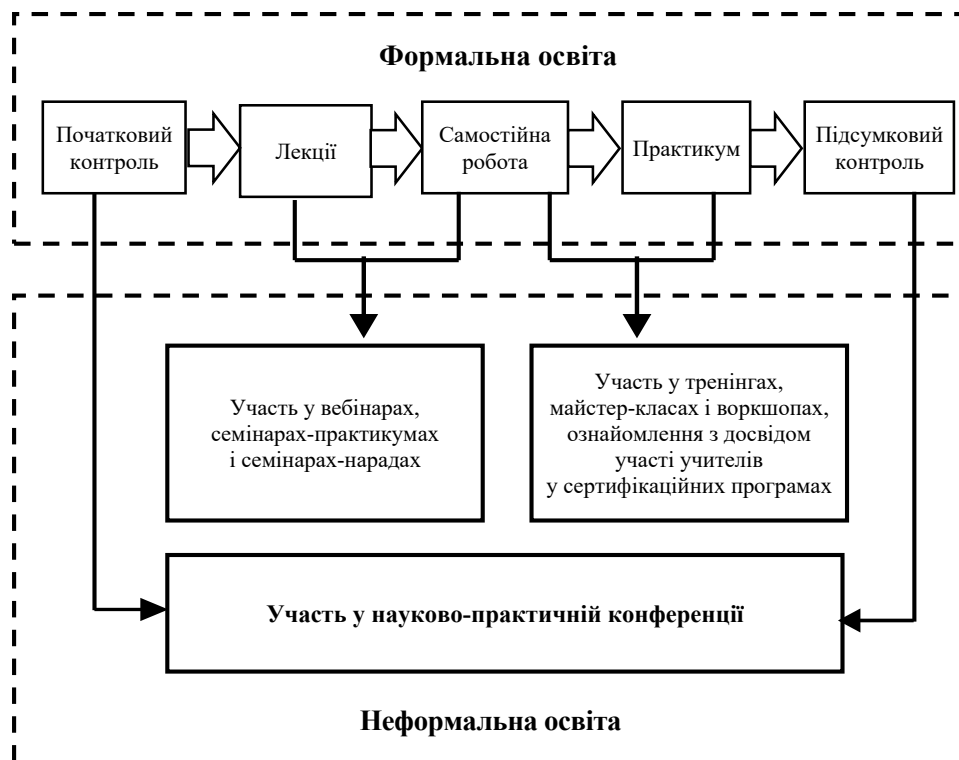

Рис. 2. Співвідношення кейсу «Самовиховання педагога» з формальною освітою

КНМНЦ згодом було додано регулярне ознайомлення з досвідом участі учителів у сертифікаційних програмах. Заходи проводяться вчителями ЗЗСО міста та району, аудиторією є здобувачі вищої освіти (майбутні вчителі). Схему співвідношення кейсу «Самовиховання педагога» з формальною освітою подано на рис. 2.

Проведення заходів враховується як активність з підвищення кваліфікації і ЦПКПА, і КНМНЦ. Участь здобувачів освіти зараховується як результати неформальної освіти у межах освітнього компонента «Вступ до спеціальності» (тема «Самовиховання в системі підготовки майбутнього вчителя. Технологія професійного самовиховання майбутнього педагога»).

Висновки і пропозиції. Упровадження кейсу «Самовиховання педагога» дало змогу об'єднати

зусилля педагогічної спільноти міста і району навколо ідеї самовиховання та неперервного професійного розвитку вчителя. Здобувачі вищої освіти і працівники випускових кафедр, що здійснюють підготовку майбутніх учителів, отримали змогу ознайомитися з найкращими здобутками педагогічної інноватики міста і району, вчителі – підвищити кваліфікацію і передати власний досвід майбутнім колегам. Участь ЦПКПА і КНМНЦ полягала у координації діяльності учасників та організації конкретних заходів у межах кейсу «Самовиховання педагога».

Кейс втілює принципи неперервності освіти і створює освітнє середовище, яке сприяє формуванню готовності майбутніх педагогів до самовиховання та неперервного професійного розвитку.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо в експериментальній перевірці адаптивного, розвивального, перетворювального і комунікативного потенціалів освітнього середовища, створеного завдяки кейсу «Самовиховання педагога».

Список використаної літератури:

1. Бойко А. Самовиховання вчителя як чинник вдосконалення педагогічної майстерності. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2009. Вип. 3. С. 7–9.
2. Волярська О., Муранова Н. Професійний розвиток викладачів у контексті неперервної освіти. *Актуальні проблеми в системі освіти: ЗЗСО – доуніверситетська підготовка – ЗВО* : матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції 9 червня 2020 року. С. 1–4.
3. Дереза І. Взаємозв'язок навчання і самоосвітньої діяльності в професійному саморозвитку студентів. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2014. Вип. 8. С. 124–127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2014_8_38.
4. Дубасенюк О. Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання : монографія. Житомир : Рута, 2016. 400 с.
5. Дубасенюк О. Концептуальні засади неперервної освіти в системі педагогічної підготовки майбутніх магістрів у контексті акмеологічного підходу. *Неперервна освіта: акмеологічні студії. Педагогічні науки. Психологічні науки*. 2017. № 2. С. 62–69.
6. Зязюн І. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти. 2005. URL: <http://studentam.net.ua/content/view/7596/97>.
7. Карпенко М. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика : аналітична записка. 2010. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumarnitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-svitoviy-dosvid-i-ukrainska-praktika>.
8. Марчук А. Андрагогіка : навчальний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 300 с.
9. Мукан Н., Грогодза І. Професійний розвиток педагогів: теоретичні та методологічні аспекти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 5 (31). С. 18–27.
10. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз : монографія / В. Андрющенко, І. Зязюн, В. Кремень, С. Максименко, Н. Ничкало, С. Сисоєва, Я. Цехмістер, О. Чалий. Київ : Наукова думка, 2003. 853 с.
11. Пуховська Л. Теоретичні засади професійного розвитку вчителів: рух до концептуальної карти. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2011. Вип. 1. С. 97–107.
12. Ріпка А. Формування й розвиток професійної компетентності вчителя в сучасних умовах. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 4 (48). С. 87–94.
13. Сидоренко В. Формальна і неформальна освіта як форми неперервного акмепрофесіогенезу педагога Нової української школи. *Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (25 жовтня 2017 року, Суми). URL: <http://sspu.sumy.ua>.
14. Фрицюк В. Професійний саморозвиток майбутнього педагога : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. 364 с.
15. Фрицюк В. Психолого-педагогічне поняття «професійний саморозвиток майбутнього педагога». *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2016. Вип. 2. С. 218–223.
16. Хартія про ціложиттєве навчання. URL: <http://www.eu-edu.org/news/info/87>.

Hrytsiuk O., Kyrylakha N. Educational environment for formation of future teachers' readiness for self-education and continuous professional development

The article comprehends the experience of creating an educational environment in a higher education institution for the formation of readiness of future teachers for self-education and continuous professional development. In the conditions of reforming the Ukrainian educational system, the formation of the readiness of future teachers for constant lifelong self-education and professional self-development becomes relevant. In modern conditions, one of the most important competencies of a teacher is the ability to continuous professional development, which involves the willingness to acquire new knowledge and skills. Readiness for independent mastering of pedagogical innovation and for introduction of the newest technologies, methods, means and receptions of training in educational process becomes a priority sign of the modern teacher. The creation of an effective educational environment involved the integration of the efforts of all stakeholders, i.e. the entire pedagogical community of the city. For this purpose, systematic cooperation was organized between the graduating departments of Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, which train teachers, the University Centre for Advanced Training and Professional Adaptation, Kremenchuk City Scientific and Methodological Centre, schools of city and district. The case was called "Teacher's self-education". The introduction of the case allowed uniting the efforts of the pedagogical community of the city and the district around the idea of self-education and continuous professional development of teachers. Applicants for higher education and graduates of the

departments that train future teachers had the opportunity to get acquainted with the best achievements of pedagogical innovation of the city and district, teachers – to improve their skills and share their experience with future colleagues. The case embodies the principles of continuity of education and creates an educational environment that promotes the readiness of future teachers for self-education and continuing professional development. Prospects for further research are seen in the experimental testing of adaptive, developmental, transformative and communicative potentials of the educational environment, created through the case of “Teacher Self-Education”.

Key words: *educational environment, future teachers, teacher self-education, professional self-development, life-long education.*